

LUND UNIVERSITY

Diakonistatistik: Många aktörer med skilda intressen

Linde, Stig; Christiansson Drake, Elisabeth

Published in:
Svensk Kyrkotidning

2024

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Linde, S., & Christiansson Drake, E. (2024). Diakonistatistik: Många aktörer med skilda intressen. *Svensk Kyrkotidning*, 120(11), 346-349.

Total number of authors:
2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Diakonistatistik: många aktörer med skilda intressen

Det tog många år innan Svenska kyrkan på nationell nivå kunde redovisa statistik om delar av församlingarnas diakonala arbete. Införandet av diakonistatistik har mött motstånd, men flera aktörer samlar också egen statistik vid sidan av den nationella verksamhetsstatistiken.

Svenska kyrkan började samla in gudstjänststatistik systematiskt år 1972. Det innebär att kyrkan sedan dess har haft en centraliserad och strukturerad metod för att registrera antal deltagare vid gudstjänster och andra kyrkliga aktiviteter. Från dem som var intresserade av diakoni framfördes önskemål om att också påbörja insamling av statistik om församlingarnas diakonala arbete.

Ett första försök

Kyrkokansliets forskningssekreterariat i Uppsala tog 1997 initiativ från att inhämta statistik om församlingarnas diakoni. Ambitionen visade sig dock svår att förverkliga. En diakonibestämmning som omfattar begrepp som "omsorg" och som beskriver sin målgrupp med hjälp av någon form av utanförskap beskrevs som problematiska att fånga empiriskt. Ytterligare tre problem identifierades:

- Avsaknaden av en enhetlig uppfattning om vad diakoni är (begreppsdefinition).
- Bedömningen av vilka verksamheter som ska betraktas som diakoni (verksamhetsdefinition).
- Aktörskapet, där utförarna kan vara anställda och frivilliga medarbetare (definition av diakonala utförare).

Man valde från forskningssekreterariatets sida att räkna kontakter. Det är naturligtvis svårare än den traditionella gudstjänststatistiken, där man räknar personer i en avgränsad

lokal under ett visst arrangemang. Bestämningen av "kontakter" gjordes dels negativt: inte barn- och ungdomsverksamhet, inte administrativa kontakter m.m. Två undersökningsfält utvaldes: besökstjänst och fältarbete. Vad som karakteriserade de två fälten var inte helt tydligt.

Reaktionerna från församlingsföreträdare blev påfallande starka. I kyrkokansliets arkiv har 26 av dessa bevarats. Flera brev och mejl bejakade syftet att det diakonala arbetet är angeläget att dokumentera. Åsikten att "bara föra statistik över gudstjänster och förrättningar medför en icke balanserad bild av kyrkans verksamhet" framfördes. Behovet av att synliggöra "osynlig" verksamhet beskrivs i de insända reaktionerna som viktigt för att de beslutande organen

Arbetsituationen

Tid och ork räcker inte, både ur ett personligt medarbetarperspektiv där uppgivenhet, trötthet och krävande dagar gör att "pappersarbete" av detta slag väljs bort. Den ökade administrativa arbetsinsatsen för bland annat kyrkoherdar ifrågasätts.

Mätmetoden

Svårförståelig blankett och bristande validitet, vad det är man ska mäta och var mätvärden ska hittas samt hur dessa bedöms, gör att det ifrågasätts om det är möjligt att göra en sådan här registrering "och få siffrorna att betyda något".

Ideologi

Synen på vad kyrka och diakoni är; kyrka som alla döpta, diakoni som något som inte nödvändigtvis orga-

"Reaktionerna från församlingsföreträdare blev påfallande starka."

ska kunna få underlag för prioriteringar. Men argumenten för att inte delta med statistik var flera, och av skilda slag.

Svarsreaktionerna kan sorteras som fyra teman som återopas för att inte delta i forskningssekreterariatets undersökning: Arbetsituationen; Mätmetoden; Ideologi samt Motvilja mot kontroll.

niseras men som finns ändå; något som sker människor emellan; som inte behöver vara relaterat till något synligt "kyrkan gör", och om kyrkan gör något så är det inte "för" någon utan "med".

Motvilja mot kontroll

Motviljan gäller både inom församlingen och gentemot överordnade

instanser, och hänförs både till frivilliga och anställda medarbetare. Motståndet mot registrering kan också sägas vara relaterat till någon form av församlingsarbetets särart. Här hör effektivitetsmätningar ("Verksamhetsdjävulen") inte hemma.

Präster, främst kyrkoherdar och prostar, framträder i arkivmaterialet som grindvaktare för det nya sättet att redovisa församlingarnas diakonala insatser. Som retorisk slutkläm avslutar en kyrkoherde sitt brev till kyrkokansliet i Uppsala med att "Gud ser även det som sker i det fördolda och som aldrig räknas och statistikförs på forskningssekretariatets blanketter".

Trots att rapportering av den del av kärnverksamheten som rör gudstjänster var en rutin sedan länge visade det sig att många var obenägna att utvidga rapporteringen och göra det diakonala arbetet mer granskningsbart. Religionssociologerna vid forskningssekretariatet i Uppsala menade sig, i de brevsvaret som är arkiverade, inte ha avvikande teologiska utgångspunkter – men att man empiriskt ändå kan försöka undersöka i vilken utsträckning diakonala handlingar förekommer. Men diakoni blev den gången inget inslag i kyrkostatistiken. Motståndet "blev lite för mastigt för att vi skulle kunna fortsätta", konstaterar den ansvarige.

2014 års utvidgade uppgifter

Ett nytt försök dröjde till 2010-talet. Inför insamlingen av 2014 års verksamhetsstatistik infördes några nya uppgifter kring vissa delar av församlingarnas diakonala arbete:

- Antal besökta personer under året vid hembesök
- Antal besökta personer under året vid besök på sjukhus eller annan institution
- Ekonomiska bidrag till hushåll med en vuxen med hemmavårande barn 0-19 år (Antal hushåll och antal utbetalade kronor)
- Ekonomiska bidrag till hushåll med två vuxna med hemmavårande barn 0-19 år (Antal hushåll och antal utbetalade kronor)

- Ekonomiska bidrag till hushåll utan barn (Antal hushåll och antal utbetalade kronor)
- Antal tillfällen som personer sökt församlingens råd, bistånd och stöd I formuläret för årsredovisning av församlingsstatistik 2014 angavs följande vägledning:

De uppgifter som här efterfrågas gör inte anspråk på att täcka hela det diakonala fältet. Fokus för uppgifterna är *församlingens diakonala arbete* oavsett om det finns anställda diakoner eller inte och berör genom detta flera medarbetarkategorier. Det diakonala arbete som avses att räknas är *insatser organiserade av den aktuella församlingen med syfte att motverka sociala problem öka livskvaliteten för de personer som berörs*.

Med organiserade avses här handlingar som på något sätt är förberedda och/eller koordinerade och/eller bekräftade som en del av församlingens uppgift (ofta formulerad i församlingsinstruktionen). Självklart äger många "spontana" möten som med fog kan kallas diakonala men dessa är inte möjliga att räkna.

Statistikformuläret hade även en ruta för antal personer som kunde beskrivas som frivilliga medarbetare i församlingens diakonala arbete. Sedan tidigare, före 2014, finns så kallade sorgegrupper registrerade, liksom öppna verksamheter, inte specifikt rubricerade som "diakoni".

I förarbetet till den nya statistikinsamlingen 2014 gjordes ett antal intervjuer med företrädare för större och mindre församlingar. En röst från en liten församling i norra Sverige kommenterade frågan om det vore meningsfullt att dokumentera i verksamhetsstatistiken hur många frivilliga diakonala medarbetare som var engagerade i församlingen. Den intervjuade kyrkoherden kunde ange en siffra, "ett 20-tal", men ställde samtidigt frågan: "Är jag intresserad? Ja, om jag vill skryta. För vem annars skulle detta vara intressant?"

Även vid 2014 års utvidgade statistikinsamling kom reaktioner från församlingarna. En kyrkoherde menade att stressen på grund av statistiken tar ett grepp kring arbetsglädjen,

en annan ifrågasatte varför nationell nivå ville ha in dessa uppgifter. Likväl har rutiner för statistikhantering upprättats och mer eller mindre väl fungerande lösningar för vardaglig dokumentation prövats. Den insamlade statistiken kan hämtas, avseende nationell, stifts- och församlingsnivå, från nationell nivåns interna sidor.

Till kyrkomötet 2021 författades en motion om behovet att ta ett bredare grepp.

Kyrkomötesmotionen 2021 Diakonins kunskap

Kyrkomötet beslutade i november 2021 att bifalla motionen 2021:21, Diakonins kunskap, av Anna Karin Hammar och Elisabeth Rydström. Kyrkokansliet fick genom beslutet i uppdrag att utreda hur Svenska kyrkan mer systematiskt ska kunna ta vara på det diakonala arbetets kunskap om samhällssituation, kristen teologi och diakonala arbetsmetoder.

I arbetet med uppföljningen av kyrkomötesmotionen var utvecklingen av kyrkostatistiken en, av flera, frågor. I det syftet har församlingsmedarbetare från större och mindre församlingar intervjuats.

I ett större pastorat beskrivs hur särskilda former av statistik kan vara tjänligt, till exempel för att få underlag för dialog med ex. kommunen:

- vilka kategorier är det som söker stöd från församlingarna? Det kan till exempel gälla människor med lagstadgade sociala rättigheter respektive människor utan sociala rättigheter.
- Skälen till att söka kontakt med församlingen? Gäller det ekonomi, psykisk ohälsa, samtalsstöd eller självavård, etcetera?

För dessa kunskapsbehov visar sig den nationella verksamhetsstatistiken vara för oprecis. I ett pastorat hanteras frågor som dessa så att diakonerna får en egen statistik, via Teams. Här noteras om en hjälpsökande har sociala rättigheter eller inte, liksom typen av bidrag (Matkasse, Matlåda, Julgåva, Annat). Sådana siffror har använts som underlag i samtal med kommunala budget- och skuldrådgivare.

Detta visar på en grundläggande men återkommande fråga: Vad är syftet med att föra statistik? Frågan är giltig också i små församlingar, men på ett annorlunda sätt. Kyrkoherden i en mindre församling i Mellansverige tillfrågades om storleken på det diakonala arbetet. Vad gäller den del som kan kategoriseras som förfrågningar om råd, bistånd och stöd hade det i genomsnitt varit fem ärenden per år. Undantag var 2017–2018 då det ökade till 25 förfrågningar, vilket också avspeglar sig i siffrorna för ekonomiskt stöd. Kyrkoherden i den mindre församlingen kommenterade detta med att "två familjer flyttade in". Den intervjuade kyrkoherden ställde frågan om meningsfullhet gällande statistikföringen som enligt hen sker "bara för att", utan att ge något tillbaka.

Vi ser här två ståndpunkter. I vissa sammanhang behövs mer och noggrannare statistikföring. I andra kontexter är statistik över diakonala insatser ointressanta, man vet ju ändå.

I Lena Sjöbergs rapport, "Diakoni i Svenska kyrkan: kunskapsläge och metoder. Delrapport 1", från augusti 2023, påtalas att verksamhetsstatistiken för diakoni inte fullt ut speglar den diakonala verksamheten. Men, den ger "ett bidrag till kunskapen om diakoni som den bedrivs i Svenska kyrkans församlingar, genom att visa omfattningen av vissa vanligt förekommande verksamhetstyper samt hur dessa utvecklas över tid" (s.39).

Lena Sjöberg pekar på vikten av att vara medveten om att kvantifiering av vissa verksamheter medför risken att det som inte kvantifierats inte heller blir synligt. Hon menar att det i hög grad gäller diakonala verksamheter med sina många olika lokala uttryck. Som exempel på sådant som idag inte följs upp via verksamhetsstatistiken nämns utdelning av mat/kläder samt arbetet med att ta emot personer som är i behov av olika former av rehabilitering eller utbildning.

Rapporteringsbekymmer

Det påtalas även bekymmer i själva rapporteringsförandet. En sådan

fråga visar sig ha varit uppe i det nationella nätverket för diakonistrateger i större pastorat. Där ser man att pastoratsövergripande verksamheter inte kan statistikrapporteras på pastoratet utan enbart på församling – vilket blir problem om exempelvis om utdelning av ekonomiskt bistånd sker på pastoratsnivå. Frågor likt dessa torde aktualiseras alltmer i och med framtida pastoratsbildningar.

Det syns också i den nationella statistikdatabasen att statistikrapporteringen i ett visst pastorat uteblev 2022. En ansvarig där kommenterar att det vid förändringen med löpande rapportering, av någon anledning, inte varit tydligt vems ansvar statistikhanteringen varit.

Många aktörer samlar statistik!

Trots alla problem som påvisas i den undersökning som motionen om Diakonins kunskap gav startskottet till, visar det sig att flera aktörer har behov av statistikinsamling och redovisning. Detta behov visar sig i den mängd statistik över diakonala insatser som görs vid sidan av den nationella verksamhetsstatistiken.

Sjukhuskyrkan

Sjukhuskyrkan i en större stad får här utgöra ett illustrerande exempel. Här förs statistik i tre former:

- Den lokala statistiken
- Sjukhuskyrkornas personalföreningars särskilda statistik
- Den nationella statistiken med ap-
pen WebAveny

Den lokala statistiken samlas på ett Excelblad som innefattar fyra kategorier: Samtal, Stöd vid dödsfall, Avsked och Gudstjänster/Kyrkliga handlingar. Samtal noteras dessutom i fyra kategorier: Patientsjälavård, Krisstöd (Patient/Närstående), Krisstöd (Personal), Information. I alla kategorierna noteras Tillfällen/datum, Deltagare, Timmar och Avdelning. Ett annat Excelblad noterar insatser under jour och beredskap. Detta ger en bild av arbetsbördan också relaterat till sjukhusets olika avdelningar, vilket har betydelse för verksamhets- och personalplanering.

I sjukhuskyrkornas gemensamma statistikföring noteras också vilket slags kyrklig handling eller gudstjänst som firats, om avsked gällande barn eller vuxna, om samtal handlat om enskilda eller grupper (patienter, anhöriga eller personal), om förmedlade kontakter gällt Svenska kyrkan, annat samfund eller annan religion, studiebesök, polisärenden eller extern utbildning. Denna mer fullödiga statistik bedrivs på uppdrag av personalföreningarna Svenska kyrkans anställda i sjukhuskyrkan samt dess frikyrkliga motsvarighet FAS, och samlas via en plattform på kyrkokansliet i Uppsala i samverkan med samordnaren på Sveriges Kristna Råd. Resultaten publiceras i pressmeddelanden och artiklar.

Den nationella verksamhetsstatistiken för diakoni syns inte möta verksamhetens behov och uppfattas enligt en lokal samordnare som inkonsekvent och märklig i det att självavård inte noteras, "Det blir jättekonstigt för oss".

Kyrkans familjerådgivning

Kyrkokansliets avdelning för kyrkoliv inrymmer sedan många år en funktion för nationell samordning för familjerådgivningen. I uppdraget har ingått insamling av nationell statistik. Här noteras antal ärenden, varifrån hänvisning kommer, kön och ålder på konfidenter, antal utlandsfödda bland dessa, parrelationens längd, arbete med grupper, externt arbete och "egen påfyllning", m.m. Dessa kategorier visar på ett intresse kring konfidenterna (bakgrund, informationsvägar) men även för professionen familjerådgivare, dvs. professionens intressen och för metodutveckling.

Detta sker separat i förhållande till övrig verksamhetsstatistik. Samtal har förts om samordning för att få statistiken från familjerådgivningsbyråerna att vara en del av den nationella statistiken.

Svenska kyrkan i utlandet

Även SKUT fyller i statistik. Förutom antal anställda, kyrkliga handlingar och gudstjänster och andra samlingar

har man en avdelning med den övergripande rubriken Uppsökande verksamhet. Denna gäller av tradition "Fartygsbesök", men även besök vid vårdinstitutioner, fängelse-, hem- och företagsbesök. Här dokumenteras även antalet Självård/enskilt samtal: antal tillfällen och antal personer.

Samtalsmottagningar

Samtalsmottagningar finns enligt en sammanställning 2021 i församlingar i fem stift. Inriktning och struktur av de olika samtalsmottagningarna skiljer sig åt mellan kris, terapi och självård på olika mottagningar. De teman som anges som mest vanliga besöksorsaker är psykisk ohälsa, relationsfrågor och existentiella frågor. För att synliggöra samtalsmottagningarnas arbete förs manuell statistik som samlas in en gång om året av Nätverkets för samtalsmottagningar i Sverige (NÄSIS).

Telefonjourerna

Jourhavande präst och den finska telefonjouren arbetar på en IT-plattform som registrerar antal samtal, inte innehåll. Detta sker automatiskt via inkopplingen till telefonsamtal eller chatplattform. Så kan systemet redovisa antal samtal, chattar och digitala brev.

S:t Mary

Statistik behöver även föras för att redovisa till externa aktörer, såsom finansärer, till exempel Europeiska Socialfonden (ESF). Arbetsmodellen S:t Mary för arbetsträning och praktik började i Linde församling 2012. I olika projekt med finansiering bl.a. från ESF-rådet har den spridit sig till flera stift och församlingar. Inom ESF-projekten förs statistik om del-

tagande och utvecklingssteg. Den arbetsrehabiliterande verksamheten statistikförs inte inom den kyrkliga verksamhetsstatistiken, förutom om deltagare i S:t Maryverksamhet söker råd och bistånd, vilket då kan inräknas i ordinarie verksamhetsstatistik.

Kriminalsjälavården

Enligt samordnaren vid Sveriges Kristna Råd (SKR) sker ingen samlad statistik för insatserna inom Kriminalvården. Hon tror att en del medarbetare i Svenska kyrkan för in det i ordinarie verksamhetsstatistik, andra troligen inte. Ibland vill kriminalvårdsverket ha uppgift om antalet besök, exempelvis på häktena, för att visa att myndigheten uppfyller sina åtaganden vad gäller intagnas isolerade situation. SKR rapporterar antal medarbetare och timmar till verket var fjärde månad.

Påfallande mycket data om diakonala insatser i Svenska kyrkan dokumenteras således, men i åtskilda procedurer, utan koordinering eller försök till samlad analys.

Statistik ger legitimitet

För nationell nivå är den insamlade verksamhetsstatistiken viktig i dialogen med stat och allmänhet, som Karin Sarja, chef för Avdelningen för kyrkoliv, betonade i det avslutande panelsamtalet under Kunskapskonferensen i Uppsala i september i år. I detta företräderskap behöver nationell nivå ha verksamhetsstatistik som ett underlag i syfte att informera om Svenska kyrkans diakonala insatser. Utan underlag, liten trovärdighet. Kanske kan man säga att ju större behov av att legitimeras sin verksamhet inför omvärlden ju större är behovet av verksamhetsstatistik.

Mängddata eller inbäddad kunskap

Ett sätt att sammanfatta det ovan beskrivna kan vara: ju större organisation, ju större behov av att samla mängddata - strategiskt utvalda och helst lätt kvantifierbara - exempelvis utbetalade ekonomiska medel eller antal hjälpsökande. Detta för att kunna fånga och presentera en övergripande bild.

Ju mindre enhet, ju bättre möjlighet har de lokalt ansvariga att ha kunskap och översikt om insatserna, antingen i huvudet, i almanackan eller på andra sätt. En betydelsefull faktor är att den kunskapen då är inbäddad i situationer och relationer, något som sedvanlig verksamhetsstatistik bryter sig loss ur. Det som mäts i standardiserade mått kan då, i det lokala perspektivet, te sig ytligt och ointressant.

Sammanfattningsvis kan sägas att de lokala och nationella kunskapsbehoven när det gäller diakonistatistik är av olika karaktär, något som denna artikel ger prov på.

STIG LINDE,

Socialhögskolan i Lund,

ELISABETH CHRISTIANSSON

DRAKE

Marie Cedershiöld högskola,

Noter

1. Bromander (1997) "Till vad ska diakonal räkning tjäna?" *Tro & tanke* 1997:7, s.89
2. Linde (2010) *Församlingen i gransknings-samhället*. Lunds universitet